

ФОРМУВАННЯ РИТОРИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ У ВИЩОМУ ВІЙСЬКОВОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Ніщук Віктор Вікторович

ORCID ID: 0000-0001-9142-5402

слухач Навчально-наукового інституту воєнної історії
Національний університет оборони України, Україна

викладач кафедри військової підготовки
Івано-Франківський Національний технічний університет нафти і газу, Україна

В умовах модернізації освітнього процесу у вищій школі, що передбачено Національною доктриною розвитку освіти та державними заходами щодо входження української освіти й науки в європейський освітній простір, особливого значення набуває проблема підготовки висококваліфікованих викладачів, які досконало володіють мистецтвом живого слова.

Розпорошеність змісту підготовки риторичної особистості по різних психолого-педагогічних й методичних дисциплінах, неузгодженість між ними завдань і способів такої роботи призводять до неминучих суттєвих втрат у становленні викладача, головним освітньо-виховним засобом якого було й залишається точне, яскраве, глибоке, своєчасне слово [3]. Упровадження ефективних педагогічних умов для формування риторичної культури майбутнього викладача у вищому військовому навчальному закладі є надзвичайно важливим завданням у контексті підготовки кваліфікованих кадрів для закладів освіти Збройних Сил України. Розвиток здатності до ефективного мовлення та вміння впливати на аудиторію є ключовими навичками для успішної викладацької діяльності, особливо в умовах військового навчання.

За всіх часів найактуальнішою й найбажанішою метою освіченої людини була триада практичних навичок і вмінь: красиво говорити й легко спілкуватися, активно слухати, ретельно та вагомо впливати мовленням словом [8, с. 7]. Кожен із нас хотів би навчитися виступати публічно без страху й хвилювання, точно і правильно висловлювати думки, упевнено почувати себе перед сильною та статусною аудиторією, переконливо говорити, відстоювати своє бачення, позицію в будь-якій ситуації, уміло спростовувати думку співрозмовника [7, с. 236].

Формування творчої особистості сучасного викладача-оратора має глибокі історичні корені, його витоки зароджувалися у Стародавній Греції та Римі. Саме там виникло ораторське мистецтво і його теорія – риторика. Ці поняття тоді розглядалися як синоніми. Риторика величали „царицею всіх мистецтв”, визнавали складним видом творчості, вагомою складовою частиною суспільного життя [4, с. 189]. Сьогодні ж риторика допомагає готувати викладача-оратора, який зможе запалювати вогник цікавості, інтересу, пізнання та активності у слухачів (курсантів, студентів). Саме того, хто буде спонукати до дій, з одного боку, даючи готові знання, вирізьблену інформацію, з іншого боку, змушуючи мислити, думати, шукати [1, с. 14].

Виховання культури риторичної особистості майбутнього викладача базується на головних принципах педагогіки, риторики, психології, мистецтва. Теорія особистісно-діяльнісного підходу особливо чітко відображена у концепціях Л. Виготського, О. Леонтьєва, С. Рубінштейна, К. Станіславського. У 20–30-х роках ХХ ст. українські вчені-педагоги розвивали ідею максимально ефективної

виконавської, ораторської діяльності педагогів з метою розв'язання педагогічних завдань [6, с. 568]. Знання риторики дає змогу використовувати основні принципи ораторського мистецтва як у публічному мовленні, так і повсякденному спілкуванні, що допоможуть досягати успіху, вести ефективну комунікацію на всіх рівнях, виступати публічно й залишати помітний слід у серцях слухачів [9, с. 185].

У цьому контексті важливо розглядати не лише теоретичний аспект риторики, а й практичну його реалізацію у військовому середовищі. Інтеграція цінностей, принципів та методів риторики в навчальні програми сприяє не лише формуванню здібностей до переконливого висловлювання ідей, але й підвищує професійну компетентність майбутніх викладачів [11]. Це підтверджує необхідність викладання риторики майбутнім викладачам для формування їх риторичної культури.

Процес формування риторичної культури, як зазначає А. Уварова, складний, смисл його полягає в тому, щоб стимулювати у слухача бажання вчитися, активізувати його пізнавально-комунікативний потенціал, риторичні можливості, розвивати ораторський тип мовомислення. У цьому процесі важливою є робота з розвитку в майбутніх викладачів техніки мовлення, умінь виразного читання, побудови виступу за законами риторики, умінь гармонійного спілкування, слухання-розуміння виступів майстрів художнього слова. Процес розвитку риторичної культури залежить від тієї методики, якою користуються викладачі для досягнення мети. Він має відбуватися неперервно, утворюючи систему протягом усієї фахової підготовки у вищій школі [5, с. 3].

Формування риторичної культури майбутнього викладача здійснюється насамперед у процесі його риторичної підготовки. Останню О. Красницька визначає як процес здобуття риторичних знань, оволодіння ораторським мистецтвом і красномовством. У процесі риторичної підготовки й зокрема під час вивчення майбутніми викладачами риторики розвиваються *soft skills*, слухачі навчаються будувати продуктивну взаємодію з аудиторією, налагоджувати з нею плідне педагогічне спілкування, розуміють засади формування позитивного педагогічного іміджу, підвищення конкурентоспроможності науково-педагогічного працівника, зростання його як лідера в ролі лектора, оратора (спікера), який через ораторську діяльність створює майбутнє для своїх слухачів [2, с. 35].

Формування риторичної культури майбутнього викладача у вищому військовому навчальному закладі потребує створення сприятливих педагогічних умов. До них належать передусім інтегрований підхід до викладання, поєднання теоретичних знань із практичними риторичними навичками у всіх навчальних дисциплінах. Важливо також пам'ятати про використання інтерактивних методів навчання, коли слухачі вчаться використовувати риторичні прийоми в реальних ситуаціях. Необхідно створювати сприятливу психологічну атмосферу – атмосфера довіри, поваги та взаємодопомоги, де слухачі не бояться помилок і готові до конструктивної критики [10]. Крім цього використання інноваційних методів навчання на відміну від традиційних потребує більше часу, зусиль та енергії від викладачів, інтелектуальної гнучкості. Натомість вони отримують зацікавленість слухачів у вивченні дисципліни, мотивованість до навчання, можливість індивідуалізувати освітню взаємодію і як наслідок ґрунтовніші освітні результати, а саме у рівні сформованості їх риторичної культури [12]. Систематичний контроль та оцінювання, регулярне проведення риторичних конкурсів, фестивалів, олімпіад, де слухачі можуть продемонструвати свої досягнення, допоможе їм побачити власні результати в опануванні риторичними знаннями та розвитку риторичної культури [11].

Формування риторичної культури майбутнього викладача у вищому військовому навчальному закладі – це комплексне завдання, що потребує системного підходу. Створення сприятливих педагогічних умов, використання інноваційних методів навчання, постійний контроль та оцінювання дають змогу підготувати висококваліфікованих фахівців, які зможуть не лише ефективно навчати інших, але й стати взірцем для наслідування [10].

Список використаних джерел:

1. Красницька О. В. (2023) Постать сучасного викладача: справжність і фейковість. *Імідж сучасного педагога*, 3 (210), 11–17. [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-3\(210\)-11-17](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-3(210)-11-17)
2. Красницька О. В. (2022) Риторична підготовка викладача. *Людинознавчі студії. Педагогіка*, 15 (47), 30–36. <https://doi.org/10.24919/2413-2039.13/47.4>.
3. Уварова А. М. (2007) Формування риторичної майстерності майбутнього вчителя : навч.-метод. посіб. Суми : СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 132 с.
4. Томан І. (1989) Мистецтво говорити. 2-е вид. Київ : Політвидав України, 293 с.
5. Уварова А. М. (2009) Формування риторичної культури майбутнього вчителя. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 1, 259–265.
6. Сагач Г. М. (2000) Риторика. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : вид.дім «Ін Юре», 568 с.
7. Красницька О. В. (2020) Педагогічна майстерність викладача вищої військової школи : підручник. Київ : Кондор, 528 с.
8. Онуфрієнко Г. С. (2016) Риторика : навч. посіб. 2-ге вид. перероб. та доп. Київ : Центр учбової літератури, 624 с.
9. Красницька Ольга (2020) Лідерство та риторика у професійній діяльності офіцера. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Дрогобич : вид. дім «Гельветика», 28 (2), 181–187. <https://doi.org/10.24919/2308-4863.2/28.208672>
10. Кучерук, Н. Б. Голуб, О. М. Горошкіна, С. О. Караман та ін.: монографія Риторика як основа професійної майстерності вчителя: теорія та практика. Київ: КНТ, 2016. 258 с
11. Мацько, Л. І. Риторика: навч. посіб. для студ. вузів 2-е вид., Київ: Вища школа., 2006. – 311
12. Красницька О. В., Хміляр О. Ф. (2022) Інноваційні методи навчання в ораторській діяльності викладача вищого військового навчального закладу. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки*, 4, 86–94. <https://doi.org/10.31654/2663-4902-2022-PP-4-86-94>.